

40 שנה למבצע שלום הגליל

מבצע ערצב 19

השמדת מערך הנ"מ הסורי בבקעת הלבנון

כללי: לרגל ארבעים שנה למבצע שלום הגליל נעסוק במורשת הקרב של המבצע ובדגשי ההסברה המרכזיים העולים ממנו, לאור הידיעה כי סיפורי מורשת הקרב של צה"ל מעמיקים את תחושת היותנו חולייה בשרשרת, את ההשתייכות ליחידה, לצבא, לעם ולמדינה שאלו הם גיבוריו וזוהי מסורתו ומורשתו. שיעור זה יעסוק במבצע ערצב 19- השמדת מערך הנ"מ הסורי על ידי חיל האוויר.

מטרות השיעור: חיזוק ערך המקצועיות דרך עיסוק במתקפה של חיל האוויר על מערך הנ"מ הסורי במהלך מלחמת שלום הגליל.

הקדמה: הרקע למבצע שלום הגליל

גבול לבנון היה הגבול השקט בגבולות ישראל עד לאמצע שנות ה-60. לבנון, מדינה עם אוריינטציה מערבית בה חיו קהילות נוצריות ודרוזיות לצד קהילות מוסלמיות ניסתה להימנע מלחימה בישראל למרות הימצאותם של כ-200 אלף פליטים פלסטינים במחנות פליטים ברחבי המדינה. בעקבות מלחמת ששת הימים השתלטו מחבלי אש"ף על שטח בדרום מזרח המדינה במורדות רכס החרמון, בסמוך למשולש הגבולות ישראל-לבנון-סוריה שכונה ה-'פתחלנד'. המחבלים ירו מידי פעם ירי תלול מסלול לשטח ישראל. בקיץ 1970 גורשו מחבלי אש"ף מירדן ב'ספטמבר השחור' והם עברו ללבנון והעצימו את אחיזתם במדינה. לבד מהירי חדרו מחבלים מארגון אש"ף וארגוני טרור נוספים לתוך ערי ישראל וביצעו פיגועי טרור קשים: בשנת 1974 חדרו מחבלים מהחזית העממית למעלות, השתלטו על בניין בית ספר ורצחו 27 ישראלים, רובם תלמידים. בפיגוע באוטובוס שנסע על כביש החוף שהתבצע בשנת 1978 על ידי מחבלי פת"ח נרצחו 35 ישראלים.

בתגובה לפיגוע בכביש החוף יצאה ישראל למבצע בדרום לבנון שנקרא- מבצע ליטני, בו התקדמו כוחות צה"ל עד לנהר הליטני. בסופו של המבצע נסוגו כוחות צה"ל עד לגבול הבין לאומי, אולם בדרום לבנון נותרו כוחות מטעם האו"ם שנועדו לשמור על כך שהמחבלים לא יפגעו בשטח ישראל. בנוסף, כרתה ישראל ברית עם כוחות נוצריים והקימה בדרום לבנון מיליציה בראשות המייג'ור סעד חדאד (בעתיד תהפוך מיליציה זו לצד"ל- צבא דרום לבנון).

40 שנה למבצע שלום הגליל

בשנים 1981-1982 התמוססו הישגי מבצע ליטני. למרות הפסקת האש שנחתמה במאי 1981 בין ישראל לארגוני המחבלים, ביצעו הארגונים מעל ל-200 פיגועים כנגד יעדים ישראלים בארץ ובחו"ל ובהם נהרגו 16 ישראלים. יישובי הצפון חטפו מפעם לפעם מטחים של פצצות מרגמה וקטיושות. ישראל החלה להיערך למבצע נרחב שיעקור את הבעיה מהשורש ויגרום למחבלים לעזוב לצמיתות את לבנון. ב-3 ביוני 1982 התנקשו מחבלים פלסטינים בשגריר ישראל בבריטניה שלמה ארגוב. ארגוב נפצע באופן אנוש מההתנקשות. לאחר ההתנקשות החליטה ישראל לצאת למבצע שנקרא 'שלום הגליל' (ובמקור 'תוכנית אורנים'). המטרה המרכזית של המבצע הייתה הסרת איום המחבלים- עד למרחק של 40 ק"מ מגבול ישראל ועצירת הירי והפיגועים לכיוון יישובי הצפון.

שאלה לדיון:

- מדוע לדעתכם נקרא המבצע "שלום הגליל"? איזה מערכי רוח צה"ל בא לידי ביטוי בשם זה?

דגשי מפקד:

- מטרת מלחמת לבנון הייתה לשבור רצף של למעלה מעשור של פיגועי טרור שיצאו מגבול לבנון ואיימו על שלום תושבי המדינה בכלל ותושבי הצפון בפרט תוך פגיעה בריבונות הישראלית. לאחר המלחמה, ארגוני הטרור הפלסטיניים לא שבו עוד לפגוע במדינת ישראל במשך מספר שנים, ובכך המבצע אפשר ליישובי הצפון שקט למשך שנים.
- חיילי צה"ל לחמו במבצע שלום הגליל למען הגנת מדינת ישראל, אזרחיה ותושביה, ויצאו למבצע על מנת להביא שקט ליישובי הצפון. חיילי צה"ל לוחמים ופועלים מתוך תחושת אחריות ושליחות, על מנת להגן על מדינת ישראל. לשם כך נדרש כל חייל לפעול מתוך תודעה כי גורל המשימה תלוי בו, לצד תחושת השותפות והפעולה המשותפת, לשם ביצוע ועמידה במשימה.

40 שנה למבצע שלום הגליל

האימונים לקראת מבצע 'ערצב' 19'

במלחמת יום הכיפורים לא הצליח חיל האוויר להתמודד בהצלחה עם מערכי הנ"מ הסוריים והמצריים בעקבות חוסר היכולת להכריע את מערך הנ"מ של האויב שקד חיל האוויר על בניין הכוח, על הפקת לקחים ועל מוכנות להתמודד עם מערך הנ"מ במלחמה הבאה. הפקת הלקחים החלה מייד בתום מלחמת יום הכיפורים וחיל האוויר החל להיערך לחימה הבאה. ההערכות של חיל האוויר אפשר לו להגיע במוכנות אופטימלית לתקיפת מערך הנ"מ הסורי בעת שצה"ל פתח במבצע שלום הגליל.

תקיפת מערך הנ"מ וקרבות האוויר

בימים הראשונים למלחמה פעל צה"ל מול המחבלים בגזרות הלחימה, ולא נכנס לקרבות מול הצבא הסורי. ביום השלישי לחימה החלו להתהוות חיכוכים בין יחידות צה"ל ליחידות של סוריות בהר הלבנון. בתגובה העביר הצבא הסורי עוד סוללות נ"מ לבקעת הלבנון, פעולה שהגבילה את חופש הפעולה של צה"ל וחיל האוויר. חיל האוויר החל להיערך לשעת ה-'ש'. ב-9 ביוני, ביום הרביעי למלחמה, אישרה ממשלת ישראל את המבצע לתקיפת מערך הנ"מ לאחר מתקפה של כוחות סוריים על כוחות צה"ל.

בגל הראשון של התקיפה השתתפו מטוסי הפצצה מסוג פנטום. פיקוד חיל האוויר הסורי הורה לכל מטוסיו לצאת ממרחב הלחימה, כדי לאפשר לסוללות הנ"מ אש חופשית כנגד מטוסי צה"ל. בעקבות החלטה זו, מטוסי חיל האוויר יכלו לפעול ללא הפרעה מול סוללות הנ"מ. המטוסים התקרבו לסוללות הנ"מ ושיגרו עליהן טילים מטווח של כ-25 ק"מ, וסוללות הנ"מ החלו להיפגע אחת אחרי השנייה. מפקדי הסוללות הסוריות דיווחו על פגיעות במטוסים, אולם התברר כי היו אלו מטוסי דמה שנשלחו כדי להטעות את הסוללות.

לאחר כחצי שעה של לחימה החלו מפקדי הסוללות לשגר אותות מצוקה לפיקוד חיל האוויר הסורי, ששינה את גישתו והחל להזניק מבנים של מטוסים כדי להתמודד עם מטוסי חיל האוויר. לעת הזאת חיבו מתכנני המבצע: מטוסי יירוט שפטרלו בסמוך לאזור התקיפה ארבו למטוסים הסוריים והחלו לפגוע בהם. בשיא הקרב היו בשמיים כ-90 מטוסי צה"ל וכ-60 מטוסים סוריים שנלחמו באחד מקרבות האוויר הגדולים ביותר בעידן הסילון.

ריבוי המטוסים יצר אתגר, בשל חשש מזיהוי שווא והפלת מטוס ישראלי. מפקד חיל האוויר, האלוף דוד עברי הנחה מתא השליטה באופן פרטני את טייסי החיל לבצע יירוטים והצליח למנוע פגיעה של מטוסים מאש כוחותינו. במשך כארבעים דקות התנהלו קרבות האוויר בכל עוזם: 26 מטוסים סוריים הופלו, כשכל מטוסינו שבו בשלום.

40 שנה למבצע שלום הגליל

במקביל המשיכו מטוסי ההפצה להשמיד את מערך הנ"מ. חיל האוויר קיבל אינדיקציות לכך שמתוך 19 הסוללות 13 הושמדו באופן מוחלט ועוד שש נפגעו באורח קשה. בימים הבאים המשיכו הסורים לנסות ולהכניס סוללות נ"מ לבקעת הלבנון, ואלו נפגעו שוב ושוב על ידי חיל האוויר. בקרבות שהתנהלו בימים 9-11 ביוני, עד לכניסתה לתוקף של הפסקת האש הופלו בסך הכול 82 מטוסים סוריים, כאשר אף מטוס ישראלי לא הופל.

שאלות לדיון:

- כיצד תרמה ההכנה המוקדמת לביצוע מבצע ערצב 19?
- מהי החשיבות של התכנון והאימון בשגרה ובחירום?

סיכום מפקד:

- מלחמת לבנון מצאה את צה"ל דרוך כקפיץ עם תוכנית ביצוע מבריקה ביבשה, ועם מוכנות ברמה הגבוהה ביותר באוויר. חודשים ושנים של הכנות מקצועיות איפשרו לצה"ל לבצע תוך ימים מספר תמרון יבשתי ואווירי שהביאו אותו לכבוש את כל דרום לבנון ולהגיע לביירות, לפגוע במערך ההגנה האווירית המתקדם של הסורים ולהפיל 82 מטוסים ללא הפלת מטוס ישראלי אחד בקרבות האוויר. ערך המקצועיות היה שובר שוויון והוביל את צה"ל להישגים חסרי תקדים בשבועות הראשונים בלבנון, הן ביבשה והן באוויר.
- העשייה הצבאית היא מקצוע הדורש התמחות ובתוך כך מחייב הכשרה סדורה ולמידה מתמדת. על מנת לבצע את משימותינו בצורה הטובה ביותר עלינו לעבוד תוך חתירה לשיפור מתמיד, דייקנות וירידה לפרטים. עלינו לתרגל את העשייה שלנו ולהתכונן לכל מצב שעשוי להגיע, כך שברגע האמת נהיה מוכנים לפעולה ולביצוע תפקידנו עבור המשימה.

